

Olivier Artus

Literacka struktura Księgi Liczb jako wyraz pewnego planu teologicznego

Studia Theologica Varsaviensia 38/2, 199-207

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

OLIVIER ARTUS

LITERACKA STRUKTURA KSIĘGI LICZB JAKO WYRAZ PEWNEGO PLANU TEOLOGICZNEGO

Jedno z pierwszych ćwiczeń proponowanych studiującym egzegezę polega na poznaniu struktury perykop czy większych partii tekstu. Taka synchroniczna analiza struktury kierująca się wskazówkami literackimi – słownictwem, składnią itd. – nie jest tylko bezużytecznym ćwiczeniem nie mającym innego celu, prócz oswojenia studenta z tekstem. Analiza strukturalna opiera się na założeniu, że poprzez strukturę samej perykopy czy jakiejś księgi Biblii wyraża się teologiczny zamysł jej autorów. Struktura tekstu biblijnego rozważana jest nie sama w sobie lecz jako przemyślany środek służący jakiemuś pedagogicznemu zamiarowi, służący teologii. Chodzi więc o wydobycie na światło dzienne wszelkiego rodzaju środków literackich – zabiegów stylistycznych, podobieństw słownictwa i innych – za pomocą których autorzy tekstów biblijnych wyrażają pewien plan teologiczny uchwytne dla ich czytelników czy słuchaczy. Księga Liczb wyjątkowo dobrze poddaje się takim studiom, a już pierwsza lektura utworu ujawnia chropowatości, luki i raczej niejednorodność tekstu niż jego jednolitość. Czy metodyczna analiza jego struktury może zmienić to pierwsze wrażenie? Ta krótka praca stara się odpowiedzieć na to pytanie.

1. Problem literackiej jednolitości Księgi Liczb

Czy Księga Liczb stanowi całość? Czy stanowi dzieło literackie, które może być traktowane w sposób autonomiczny bez pozbawiania go jego znaczenia? Czy tak różne teksty, które zawiera, powiązane są jakimś szczególnym zamysłem teologicznym? „Klasyczne” komentarze¹ Księgi zdają się dawać negatywną odpowiedź na te pytania. Kładą raczej szczególny nacisk na niejednorodność składającego się na nią materiału literackiego:

- *Niejednorodność tematów*; jak połączyć tematykę obyczajowej organizacji zgromadzenia zawartą w pierwszej części czy w rozdziałach od 16 do 19, z tematyką

¹ Między innymi komentarze: B. Baentsch, *Exodus, Leviticus, Numeri*, 1903; A. DiIimann, *Die Bücher numeri, Deuteronomium und Joshua*, 1886; G.B. Gray, *Numbers*, 1903; M. Noth, *Dos Vierte Buch Mose, Numeri*, 1966; J. de Vaulx, *Les Nombres*, 1972.

wędrówki przez pustynię z wszystkimi jej zwrotami, czyli kolejnymi buntami ludu, które pociągają za sobą konkretne konsekwencje czy z tematyką podboju, dzięki któremu początkowe porażki militarne ustępują miejsca sukcesom? Czy jeszcze, jak w perspektywie całości włączyć rozdziały 22-24 – przepowiednie Baalaama – tak obce kontekstowi, w jakim się znajdują?

Niejednorodność tematów ale i *niejednorodność gatunków literackich*. Zbiory praw występują na przemian z opowiadaniem, a egzegeta ma czasem trudności z wyjaśnieniem tych zmian. Martin Noth² w komentarzu do Księgi pisze: *Nie można mówić o jednorodności Księgi Liczb (...). A to z powodu nieładu i braku uporządkowania w jej treści. Jak również z powodu występowania obok siebie różnorodnych metod i stylów prezentacji*. Czy dalej o rozdziale 15, który, pozornie bez żadnej przerwy następuje po opowieści z rozdziałów 13 i 14: *Niełatwo stwierdzić dlaczego ów zbiór rytualnych i obyczajowych przepisów pozbawiony logicznej klasyfikacji znalazł się właśnie w tym miejscu Pięcioksięgu*³. Ujawniają się tu założenia autora, dla którego tradycje Pięcioksięgu mają najpierw charakter narracyjny, a dopiero w drugiej kolejności otrzymały uzupełnienia dotyczące praw.

Jak te trudności są ujmowane w najważniejszych komentarzach Księgi Liczb? Dobrą metodą przekonania się o tym jest przestudiowanie proponowanych przez nie planów i struktur Księgi. Owe struktury opierają się głównie na wskazówkach topograficznych i, ewentualnie, tematycznych. Na podstawie wskazówek topograficznych zawartych w tekście Księgi zostały wyróżnione jej trzy podstawowe części. Pierwsza z nich, którą autorzy pracy umieszczają w topograficznych ramach Synaju rozciąga się od Lb 1,1 do Lb 10, 10. Druga część rozpoczyna się w Lb 10,11, a kończy na Lb 22,1a i obejmuje podróż narodu wybranego przez pustynię. Wreszcie trzecia część – od Lb 22,1b do Lb 36, 13 – związana jest z równinami Moabu naprzeciw Jerycha (to geograficzne odniesienie jest zresztą niedokładne, ponieważ Jerycho znajduje się naprzeciw Ammonu).

Każdej z części przypisana jest dominanta tematyczna. Weźmy na przykład tytuły nagłówków rozdziału z komentarza Martina Notha:

Dodatkowe prawa Boże na Synaju

potem: *Pobyt na pustyni*

wreszcie: *Przygotowanie do rozpoczęcia podboju*.

Dodatkowe prawa Boże na Synaju. W istocie temat Synaju nie jest w Księdze Liczb niczym wyjątkowym i większość tradycyjnych komentarzy wyróżnia *Perykopę*

² M. Noth, *Numeri*, 1966, Wstęp.

³ *Tamże*.

Synajską, która rozciąga się od Wj 19,1 do Lb10,10, zawierając w sobie całość Księgi Kapłańskiej.

Jak widać, metoda krytyczna przyjmowana zwykle przy opisie struktury Księgi Liczb nie pozwala na ukazanie autonomii Księgi jako dzieła literackiego. Gdy pierwszą część można połączyć z Księgą Wyjścia i Księgą Kapłańską, to dwie pozostałe wydają się być zupełnie od siebie niezależne. Proponowane struktury nie dają możliwości ukazania łączących je więzów i Księga Liczb okazuje się ostatecznie trochę sztucznym zbiorem praw i opowiadań. Prawdę mówiąc, ukazanie synchronicznej struktury dzieła nie jest najważniejszym celem owych komentarzy zaabsorbowanych wyłącznie problemem diachronicznym i próbujących przede wszystkim opisać historię powstania Księgi.

2. Połączenie danych topograficznych zawartych w tekście z innymi wskazówkami literackimi

2.1 Hipoteza D.T. OLSONA

Choć określone w tekście ramy topograficzne nie są same w sobie wystarczające, by oddać wewnętrzną dynamikę Księgi Liczb, jednakże stanowią istotną wskazówkę dla strukturalnego studium utworu. D.T. Olson wydaje się być pierwszym, który, w opublikowanej w 1985 roku pracy – *The Death of the Old and the Birth of the New*⁴ – starał się zanalizować Księgę Liczb w ujęciu synchronicznym. Autor stwierdza, że jeżeli znaczniki topograficzne lub chronologiczne umieszczone w tekście mogą służyć podkreśleniu jego rozczłonkowania, to jednak nie wystarczają, by odkryć wewnętrzną logikę oraz literacką i teologiczną specyfikę tekstu. Również analiza tematyczna, zdaniem Olsona, nie potrafi ukazać synchronicznej jednorodności Księgi Liczb. Jedynie odkrycie siatki powiązań łączących główne części może, według Olsona, wskazać na ich jednorodność. Wyróżnia on tylko dwie główne części Księgi, a każda z nich otwierana jest spisem, w Lb 1,4 (spis ludności i lewitów) i w Lb 26. Imiona zawarte w spisie z Lb 26 są zupełnie inne niż te wspomniane w pierwszym rozdziale Księgi. W ten sposób zostaje podkreślona całkowita odnowa pokoleń. Pokolenie wyliczone w Lb 1 umiera na pustyni z powodu grzechu. Olson traktuje opowieści z Lb 14,39-45; Lb 16-17; Lb 21, 4-9 i 25 jako ilustrację kary, jaka spotyka to pierwsze pokolenie. Bez wątplenia Olson przedstawia tu klucz do zrozumienia Księgi Liczb. Czy jednak jego hipoteza rzeczywiście uwzględnia wewnętrzną dynamikę Księgi? Zwłaszcza potraktowanie 25 pierwszych rozdziałów Księgi jako jednej całości sprawia, że zostaje pominięte pęknię-

⁴ D.T. Olson, *The Death of the Old and the Birth of the New*, Chico, 1985.

cie, które oddziela rozdziały 10 i 11: w Lb 1-10 teksty ściśle prawodawcze opisują organizację zgromadzenia według ściśle określonej struktury, organizację mającą na uwadze podbój Kanaanu. Począwszy od Lb 11, dominujący staje się element narracyjny, a tematyka zmienia się gwałtownie, gdyż następne opowieści – mówiące o szemraniu i buncie – opisują sprzeciw ludu wobec planu Jahwe.

2.2 Odkrycie siatki połączeń

Olson nie idzie do końca za swoją intuicją, by odkryć siatkę połączeń między różnymi częściami Księgi Liczb, częściami, których granice są sygnalizowane czytelnikowi przez chronologiczne i topograficzne znaczniki. Spróbujmy zrobić to teraz:

Jak scharakteryzować Lb 1-10?

1. Chodzi tam o kwestię organizacji ludu, organizacji zgromadzenia Izraela we wszystkich społecznościach:

- Wodzowie pokoleń (ze wskazaniem wodza każdego pokolenia w Lb 1,4) objęci spisem
- Zgromadzenie policzone (Lb1) i przygotowane do drogi (Lb 2)
- Lewici, którzy mają określone przywileje (Lb 3) i którzy również zostali spisani (Lb 4)
- Kapłani – pewne szczególne funkcje należące do nich zostały opisane w rozdziałach 5 i 6
- Mojżesz i Aaron – wodzowie całego zgromadzenia

2. Dwa cele organizacji zgromadzenia:

- przygotowanie do wyjścia i marsz do Kanaanu (Lb 10)
- sprawowanie obrzędów religijnych, którym i zajmują się dwie kategorie ludzi, a pierwsza jest podporządkowana drugiej: lewici i kapłani (Lb 3-4; Lb 7-8)

3. Marsz do Kanaanu jest związany z obietnicą kraju (Lb 10, 9)

4. Różne postacie, ze wszystkich społeczności, wspomniane w tekście okazują posłuszeństwo wobec planu Jahwe względem Izraela

Wszystkie te elementy można odnaleźć w drugiej części, która obejmuje rozdziały od Lb 11 do Lb 22,1, zgodnie z kryteriami topograficznymi:

1. Wszystkie społeczności zgromadzenia izraelskiego kwestionują organizację i plan dane przez Jahwe.

- Miriam i Aaron podważają autorytet Mojżesza (Lb 12),
- Aaron i sam Mojżesz nie respektują wskazówek Jahwe (Lb 20, 1- 13),

- Wodzowie różnych pokoleń posłani na rozpoznanie kraju (Lb 13, 2-3) sporządzają oszczerczy raport (Lb 13, 31),
- Lewici kwestionują wyższość kapłanów (Lb 16-17),
- Zgromadzenie protestuje przeciwko warunkom marszu przez pustynię (Lb 11) nim jeszcze zwątpiono w możliwość wejścia do Kanaanu i nim sformułowano plan powrotu do Egiptu, co symbolicznie oznacza negację autorytetu i boskości Jahwe (Lb 14).

2. Każdy z tych przypadków nieposłuszeństwa niesie identyczne konsekwencje: śmierć winnych.

- Zapowiedź śmierci Mojżesza i Aarona w Lb 20, 12
- Śmierć oszczerców w Lb 14, 36-38
- Śmierć Koracha i innych lewitów w Lb 16
- Śmierć buntowników w Lb 11 i śmierć na pustyni pierwszego pokolenia począwszy od Lb 14 (porażka pod Chormą jest przykładem natychmiastowego wykonania kary zapowiedzianej w Lb 14, 26-35).

3. Obietnica zostaje jednak ponownie potwierdzona: prawa z rozdziału 15 rozpoczynają się takim stwierdzeniem: *Gdy wejdziecie do kraju, który wam daję na mieszkanie.*” Dar w postaci kraju nie został więc unieważniony, ale wejdą do niego jedynie ci, którzy okażą się wierni rozkazom Jahwe. Jedynie Kaleb i Jozue zostali oszczędzeni z pierwszego pokolenia. (Lb 14).

Co zawiera czarta część Księgi (Lb 22, 1b-36, 13)?

1. Przepowiednie Balaama, które wydają się być obce kontekstowi, w jakim się znajdują, stanowią w tym właśnie miejscu Księgi Liczb ponowne potwierdzenie błogosławieństwa, jakie spoczywa na Izraelu w chwili, gdy lud przygotowuje się do przejścia Jordanu.

Opowieść z Lb 25 dotyczy grzechu innego rodzaju niż te popełnianie na pustyni: grzechu człowieka osiadłego, ponieważ polega na łączeniu się z obcymi ludami. Tych, którzy go popełniają, spotka ten sam los, co niewiernych na pustyni. Los pierwszej generacji staje się więc paradygmatem, służy jako nieustanne ostrzeżenie dla następnych pokoleń. Ten punkt widzenia potwierdzają rozdziały Lb 26, 64-65; Lb 32, 6-15: przypomnienie wydarzeń opisanych w Lb 14 powinno zobowiązać drugie pokolenie synów Izraela do zachowania wierności.

2. Zgromadzenie zostaje zreorganizowane w związku z objęciem w posiadanie kraju:

- Wodzowie (jeden na pokolenie) otrzymują misję podziału kraju między pokolenia (Lb 34, 16-29)

- Aaron i Mojżesz zostają zastąpieni przez następców (Eleazara w Lb 26) i Jozuego (Lb 27, 12),
- Obrzędy kultu zostają dostosowane do osiadłego trybu życia (Lb 28,29n)
- Lewici korzystają ze szczególnego prawa (Lb 35,1n)

Gdy podsumujemy te różne elementy, organizacja zgromadzenia zgodnie z nakazami Jahwe i jego przygotowanie do podboju Kanaanu charakteryzują pierwszą część Księgi. Oba te elementy zostają zakwestionowane w części drugiej z powodu kolejnych buntów synów Izraela – buntów, które mają zawsze ten sam koniec: śmierć.

Trzecia część Księgi kładzie nacisk na *wymiar paradygmatyczny* wydarzeń na pustyni, gdy tymczasem reorganizacja zgromadzenia w związku z objęciem w posiadanie kraju jest oznaką stałości obietnicy Jahwe wobec Izraela, pomimo nieposłuszeństwa i śmierci pierwszego pokolenia, które wyszło z Egiptu.

Okazuje się więc, że Księga Liczb posiada strukturę uformowaną przez siatkę połączeń ściśle spajających trzy części wyróżnione jedynie według kryteriów topograficznych. Każda z tych części ma swoją specyfikę, ale bierze też udział w literackim planie całości, któremu służy rozmieszczenie tak różnorodnych perykop tworzących Księgę.

Więzy tematyczne między częściami są wzmocnione przez odpowiednie użycie słów lub tematów-kluczy.

Zacytujmy dla przykładu:

- Wybranie przez pokolenia przedstawicieli (wodzów), którym wyznaczono szczególną misję – element występujący w Lb 1,4-19 (spis); Lb 13,2-16 (rekonesans w Kanaanie); Lb 34,16-29 (podział kraju).
- Spis synów Izraela i lewitów w Lb 26, który odpowiada temu z Lb 1, 4, 34-49.

Jednakże, jeśli można określić siatkę połączeń spajających trzy części Księgi, to znaczenie teologiczne tego rodzaju struktury nie zostało jeszcze w pełni odkryte. Badanie relacji między opowiadaniem a zbiorami prawodawczymi może pozwolić na sformułowanie hipotezy.

3. Relatywizacja rozróżnienia opowiadanie/prawa

Niektóre części prawodawcze Księgi Liczb pozostają w ścisłym związku z opowiadaniem, które je przeplatają. I tak Lb 18 przedstawia w postaci praw zasady zilustrowane opowiadaniem z Lb 16-17: lewici są podporządkowani kapłanom w sprawowaniu kultu.

Tymczasem, w wielu tekstach związku opowiadanie-prawa, są mniej oczywiste. Te-

matyczne i literackie pęknięcie między Lb 14 i Lb 15, widoczne już przy pierwszej lekturze, jest bez wątpienia najlepszą tego ilustracją. Jednakże analiza tych tekstów pozwala wydobyc na światło dzienne semantyczne i teologiczne związki, które mogłyby posłużyć jako klucz do interpretacji relacji opowiadanie/prawa w Księdze Liczb, a nawet rozpoznania teologicznego planu Księgi:

1. Przede wszystkim, prawa obyczajowe i te dotyczące grzechów nieuwagi (*shegagah*) zebrane w Lb 15 są wprowadzone za pomocą formuł odwołujących się wyrażenie do narracyjnego kontekstu Lb 14:

Lb 15,2: *Gdy wejdziecie do kraju, który wam daje na mieszkanie*

Lb 15, 18: *Gdy przyjdziecie do kraju, do którego was prowadzę*

Lb 14, 30: *nie wejdziecie z pewnością do kraju*

Ponowne potwierdzenie obietnicy w Lb 15,2.18 dotyczy więc drugiego pokolenia (mniej niż 20 lat, patrz Lb 14,29.31), podczas gdy pierwsze jest wykluczone z obietnicy z powodu swojego grzechu.

2. Napomnienie z Lb 15,39 rozmyślnie zapożycza słownictwo z Lb 13-14:

Lb 15,39: *a nie pójdziecie(tur) za żądzami swego serca i oczu, przez które plamiliście się niewiernością (zanim).*

Tur odsyła do Lb 13, 2.17; Lb 14,7.34.36.38; *zanim* pochodzi z tego samego źródła co *zenotekem* z Lb 14,33.

W Lb 15, 39 to słownictwo dotyczy rozmyślnego przekroczenia prawa. Pójść za prawem, to przestrzegać zbioru przepisów prawnych danych przez Jahwe, przepisów obyczajowych i innych. Kara, którą obłożone jest postępowanie przeciwne jest ukazana w krótkim, pouczającym opowiadaniu w Lb 15, 32-36, gdzie możemy spostrzec, że forma literacka wykracza poza tradycyjne rozróżnienie opowiadanie/prawo: pouczające opowiadanie służy ukazaniu prawa dotyczącego rozmyślnego pogwałcenia szabatu.

Tu, rozmyślnie przekroczenie prawa, grzech popełniony świadome jest przeciwstawiony *segagah* – grzechowi nieuwagi – przez to, że ten pierwszy nie może być naprawiony przez obrzęd ofiarny. Ten klucz interpretacyjny dotyczy również innych opowiadań z Księgi Liczb. W Lb 11, Lb14, Lb 16-17, Lb 20, 1-13, w Lb 21, 4-9 winni grzechów popełnionych świadomie spotykają się z karą. Śmierć, która ich osiąga, wyklucza ich ze zgromadzenia. I tak, posłuszeństwo Jahwe w poszanowaniu praw lub posłuszeństwo Jahwe polegające na wpisaniu się w najwyższy plan, który On przewidział dla Izraela – wkroczenie i zamieszkanie w Kanaanie pod przewodnictwem Mojżesza i Aarona – stanowią dwie płaszczyzny tej samej postawy polegającej na „pójściu za Jahwe”.

Wszelkie rozmyślne nieposłuszeństwo wyklucza ze zgromadzenia i pozbawia prawa do obietnicy danej synom Izraela. Opowiadania i prawa współdziałają ze sobą, by sformułować i zilustrować ten sam teologiczny plan. Prawa przypominają o zasadach, a opowiadania służą ich ilustracji.

Księga Liczb stanowi więc autonomiczne dzieło literackie, które jest prawdziwą jednością. Oczywiście to stwierdzenie nie zaprzecza temu, czym jest ona ponadto, zgodnie z szerszą perspektywą: ostatnią częścią kapłańskiego tetrateuch (Czteroksięgu?). Można określić teologiczny plan Księgi: stanowi ona *mały traktat teologiczny dotyczący grzechów popełnianych świadomie*. Temu planowi służą wszystkie środki literackie, które wymieniliśmy (wskazówki geograficzne, powtórzenia tematów czy słownictwa, słowa-klucze, itd.). Tak więc analiza literacka pozwoliła nam dotrzeć do planu teologicznego utworu, który możemy określić bez większych trudności jako plan kapłański. To ostatnie spostrzeżenie pozwala nam pokazać mosty łączące strukturalną lekturę synchroniczną i podejście diachroniczne. Ale to już zupełnie inny problem, którym nie będziemy zajmować się w ramach tej pracy.

Literacka struktura Księgi Liczb jako wyraz pewnego planu teologicznego

Zaproponowana struktura Księgi Liczb

1. Lb 1-10 Pierwsze pokolenie. Synaj. Organizacja zgromadzenia w związku z wyjściem.

Lb 1 – Spis zgromadzenia (Lb 1,4 wybranie wodzów każdego pokolenia) na rozkaz Jahwe i pod przewodnictwem Mojżesza.

Lb 2 – Rozmieszczenie pokoleń w obozie

Lb 3, 1-4.38 – Funkcja i odpowiedzialność lewitów. Podporządkowanie lewitów kapłanom.

Lb 4, 34-40 – Spis Lewitów

Lb 5-6 – Sytuacje wymagające interwencji kapłanów

Lb 7-8 – Służba w Przybytku i ofiarowanie lewitów

Lb 9, 1-14 – Przepisy dotyczące Paschy

Lb 9, 15 – 10,10 – Przepisy prawne dotyczące wymarszu

Lb 10,11-28 – Zgromadzenie w porządku marszu

Lb 10, 29-38 – Wymarsz

2. Lb 11,1-22 Marsz przez pustynię. Nieposłuszeństwo pierwszego pokolenia, zakwestionowanie wskazówek Jahwe. Śmierć pierwszego pokolenia.

Lb 11, 1-12,16 – Opowieści o oporze (najpierw ludu, potem Aarona i Miriam) Odpowiedź Jahwe: ukaranie winnych.

Lb 13, 1-14, 38 – Rozpoznanie w Kanaanie. Oszczerczy raport zwiadowców (po jednym wodzu z każdego pokolenia). Odrzucenie przez zgromadzenie planu Jahwe. Skazanie na śmierć pierwszego pokolenia. Śmierć zwiadowców (oprócz Jozuego i Kaleba).

Lb 14, 39-45 – Wykonanie kary na zgromadzeniu: porażka pod Chormą.

Lb 15 – Ponowne potwierdzenie obietnicy. Prawa obyczajowe, prawa dotyczące grzechów nieuwagi i grzechów popełnionych świadomie.

Lb 16-17 – Nieposłuszeństwo lewitów i jego następstwa (śmierć)

Potwierdzenie pierwszeństwa kapłanów

Lb 18 – Prawne potwierdzenie prerogatyw kapłańskich

Lb 19 – Obrzędy wymagające udziału kapłanów

Lb 20, 1-13 – Nieposłuszeństwo Mojżesza i Aarona i jego następstwa

Lb 20, 14 – 22, 1a – Marsz ku równinom Moabu. Śmierć Aarona. Ostatnie opowiadanie o buncie na pustyni (21, 4-9). Zwycięstwo pod Chorma. Zwycięski marsz przez Moab.

3. Lb 22,1b – 36,13 Reorganizacja zgromadzenia w związku z podbojem.

Lb 22,1b -24,24 – Przepowiednie Balaama: potwierdzenie obietnicy danej Izraelowi

Lb 25 – Grzech z Sittim: Grzech „człowieka osiadłego”

Lb 26 – Spis drugiego pokolenia (zgromadzenia i lewitów). Przypomnienie wydarzeń z pustyni (26, 64-65)

Lb 27, 1-11 – Prawa ziemskie w związku z osiedleniem

Lb 27, 12-28 – Jozue następcą Mojżesza

Lb 28, 1 – 30, 1 – Kalendarz obyczajowy w związku z osiedleniem

Lb 30, 2-17 – Prawa szczegółowe

Lb 31 – Dalszy ciąg opowieści z Lb 25

Lb 32 – Osiedlenie się plemion zajordańskich. Paradygmat wydarzeń na pustyni (32, 6-15)

Lb 33 – Przypomnienie etapów drogi przez pustynię i wskazówki dotyczące podboju.

Lb 34 – Granice kraju, wskazówki dotyczące podziału kraju między pokolenia (wyznaczenie przedstawiciela z każdego pokolenia)

Lb 35, 1-8 – Szczególne prawo lewitów dotyczące osiedlenia

Lb 35, 9-34 – Miasta ucieczki

Lb 36, 1-13 – Prawo ziemskie

Tłum. z franc. Aleksandra Frej.
Jarosław A. Sobkowiak MIC
(weryfikacja tłumaczenia)